

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA ELMİN İNKİŞAFI FONDU

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun elmi-tədqiqat proqramlarının, layihələrinin və digər elmi tədbirlərin maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə qrantların verilməsi üzrə 2011-ci ilin 1-ci müsabiqəsinin (EIF-2011-1(3)) qalibi olmuş və yerinə yetirilmiş layihə üzrə

YEKUN ELMİ-TEXNİKİ HESABAT

Layihənin adı: Bakı-Tbilisi-Ceyhan Neft kəməri boyunca çirkləndirmə mənbələrinin inventarlaşdırılması və ətraf mühitin monitorinqi

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: Mustafayev İslam İsrafil oğlu

Qrantın məbləği: 60 000 manat

Layihənin nömrəsi: EIF-2011-1(3)- 82/12-M-54

Müqavilənin imzalanma tarixi: 19 dekabr 2011-ci il

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: 24 ay

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): 1 yanvar 2012-ci il – 1 yanvar 2014-cü il

Hesabatda aşağıdakı məsələlər işıqlandırılmalıdır:

1 Layihənin həyata keçirilməsi üzrə yerinə yetirilmiş işlər, istifadə olunmuş üsul və yanaşmalar
(burada doldurmalı)

Bakı-Tbilisi- Ceyhan neft kəmərinin bütün yerüstü obyektlərində, o cümlədən Kürdəmir Ərsinləmə stansiyasında, Yevlax Nasos stansiyasında, 16 siyirtmə stansiyasında və 3 əks-əlaqə stansiyasında, habelə korroziyadan mühafizə üzrə punktlarda ətraf mühitə tullantı mənbələri inventarlaşdırılmışdır. Ekoloji inventarlaşdırma nəticəsində atmosfərə atılan azot və karbon oksidlərinin, tozların, uçucu üzvi maddələrin, bərk və maye tullantılarının miqdarı və mənbəyi aşkar edilmişdir. Göstərilmişdir ki, atmosfərə tullantıların əsas mənbələri üzvi yanacaqın rezervuarlarda saxlanması və generatorlarda, nasoslarda yandırılması prosesləridir. Hər bir mənbə üzrə qazların miqdarı müəyyən edilmişdir (azot oksidləri, karbon - monoksid, uçucu üzvi maddələr, tozlar və s), onların atmosferdə yayılma xəritəsi tərtib olunmuşdur. Göstərilmişdir ki, bütün hallarda tullantı qazların sanitariya-mühafizə zonasından kənarında hava mühitində qatılığı yol verilən həddi keçmir.

Müəyyən olunmuşdur ki, BTC boru kəmərinin bütün obyektlərində tullantı sular 3 tip mənbədən yaranır: - istehsal proseslərində, xüsusilə piq qurğusunun yuyulmasından neftlə

çirkələnmiş su yaranır, -məişət axıntıları, -yağış suları. Kürdəmir Ərsinləmə stansiyasında və Yevlax Nasos stansiyasında axıntı sular neft məhsullarına – 16EPA, NFD, TCH görə analiz olunmuş, göstərilmişdir ki, axıntı sular neft məhsullarının qatılığı 0.05 mq/ml-dən çox deyildir ki, bu da yol verilən hədd səviyyəsindədir. Lakin bu təsdiq obyektin sanitariya-mühafizə zonasından ətraf mühitə atılan axıntı sularına aiddir. Obyektin piq yuyulma meydançasında yuyulma prosesindən ayrılan sular neftin miqdarı bir neçə faizə və daha çox ola bilər. Axıntı sular həm də 14 metal analiz edilmişdir: Stibium (Sb), Arsen (As), Barium (Ba), Kadmium (Cd), Xrom (Cr), Kobalt (Co), Mis (Cu), Qurğuşun (Pb), civə (Hg), Nikel (Ni), Selen (Se), Qalay (Sn), Vanadium (V), Sink (Zn). Müqayisə üçün BTC neft kəməri obyektlərindən uzaqda yerləşən su tutarlarından da analiz üçün nümunələr götürülmüşdür. Analiz nəticələri göstərir ki, bu metalların axıntı sular qatılığı yol verilən hədd qatılığını aşmır.

BTC neft kəməri obyektlərinin sanitariya-mühafizə zonasının hüduqlarından kənardan götürülmüş torpaq nümunələrində neft məhsullarının və metalların qatılığı ölçülmüşdür. Torpaq nümunələrində neft karbohidrogenlərin ümumi qatılığı miqdarı TCH = 6-22 **mq/kq**, **16EPA politsiklik aromatik karbohidrogenlərin** ümumi qatılığı isə EPA=2.1-80.6 mq/kq intervalında dəyişir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu kəmiyyətlərin kritik həddi torpaqda (TCH)kr= 5000, (EPA)kr =210 –a bərabərdir. **Metalların qatılığı** (mq/kq) torpaq nümunələrində aşağıdakı intervalda dəyişir: Sb= 0.33-1.51, As=6.9-12.0, Ba= 122-600, Cd=0.11-0.32, Cr=43.5-218, Co=11.3-34.5, Cu=34.3-52.6, Pb=8.23-63.2, Hg<0.054, Ni=30-345, Se=1.36-3.62, Sn=0.69-1.97, V=87-121, Zn=51.4-140.

BTC neft kəmərləri obyektlərinin ətraf sahələrindən götürülmüş hava, su və torpaq nümunələrində metalların, neft məhsullarının, yanma məhsullarının konsentrasiyaları hazırkı dövrdə Azərbaycanda istifadə olunan standartları aşmır. Lakin neftin nəqli proseslərinin daha sonrakı mərhələlərində bu monitoring işləri mütəmadi olaraq təkrar olunmalıdır və ətraf mühitin vəziyyəti nəzarətdə saxlanılmalıdır.

İnventarlaşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, nəql prosesində yaranan əsas təhlükəli tullantı borunun içərisinə yapışan bərk qətranlı neft qalıdır, istehsalatda bu maddəni WAX adlandırırlar. Bu birləşmə yalnız tullantı kimi qiymətləndirilməməlidir, çünki borunun iç divarına yapışaraq neftin axınına mane olur, ona görə də periodik olaraq borunu ərsinləmə metodu ilə təmizləmək zərurəti yaranır və bu proses Yevlax və Kürdəmir stansiyalarında həyata keçirilir. Bu tullantının illik miqdarı 20 tondan çox olur və BP tərəfindən toplanaraq Sərəncə poliqonuna daşınır. Layihə çərçivəsində aşağıdakı 2 məqsədlə WAX-ın fiziki-kimyəvi xüsusiyyətləri tədqiq olunmuşdur:

- 1) Borunun iç divarına yapışma qabiliyyətinin azaldılması üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi
- 2) Bu birləşmənin istehsalatda yanacaq mənbəyi və ya digər məqsədlərlə istifadə olunması imkanlarının araşdırılması

WAX-ın tərkibində neft karbohidrogenlərinin (C10-C40) ümumi miqdarı (TCH) , politsiklik aromatik birləşmələrin miqdarı (16EPA), metalların miqdarı və radioaktivlik təyin edilmişdir. Mass-spektrometrik analiz göstərmişdir ki, TCH=50.1 q/kq və EPA-nın ümumi miqdarı isə 79.9 mq/kq –a bərabər olmuşdur. Mürəkkəb tərkibdə olan qarışıqda ən böyük qatılığa naftalin (42.0 və fenantren (20.9) malikdir .

WAX-ın tərkibində metalların konsentrasiyası (mq/kq) aşağıdakı qiymətlərə malikdir: Stibium (Sb) -**2.55**, Arsen (As)-**15.2**, Barium (Ba)-**512**, Kadmium (Cd)-**0.021**, Xrom (Cr)- **532**, Kobalt (Co)-**16.9**, Mis (Cu)- **174**, Qurğuşun (Pb)-**123**, Civə (Hg)-**3.31**, Nickel (Ni)-**150**, Selen (Se)-**1.06**, Qalay (Sn)-**4.28**, Vanadium (V)-**247**, Sinc (Zn)-**18.1**. Bu qiymətlər təbii qətranlarda metalların konsentrasiyasından 10 dəfələrlə çoxdur və WAX-ın idarə olunmasında bu fakt nəzərə alınmalıdır.

WAX-ın yenidən istifadəsi, utilizasiyası və emalı prosesləri üçün onun radioaktivliyinin təyin edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Ona görə də layihədə WAX-ın radioaktivliyi mass-spektrometrik +hesablama, qamma spektrometrik metodlarla təyin edilmişdir. Alınan nəticələr aşağıda verilmişdir: U-238 (mç/kq)- 0.523, Ra228 (mBq/q) - 2.8, K40-8.7, Tl 208- **0.95**, Pb212-**2.3**, Bi214-**3.1**, Pb214-**4.2**. Bu qatılıqlar təbii qətranların tərkibinə uyğun qatılıqlardan 2 dəfəyədək çox olsa da xüsusi təhlükə törətmir. Lakin WAX-ın istifadəsi və emalı metodunun seçilməsində bu məsələ nəzərə alınmalıdır.

BTC neft kəməri marşrutu boyunca ətraf mühitdə aparılan monitoring göstərir ki, 2006-cı ildən istifadə olunmasına baxmayaraq borunun üzərində təbii bitki örtüyü tam bərpa olunmamışdır. Bu xüsusilə biomüxtəlifliyi kəsə olan Səngəçal –Kürdəmir –Ağdaş hissəsində daha aydın müşahidə olunur. Bu ərazilər üçün endemik olan bitkiçiliyin bərpası əlavə tədbirlər həyata keçirməyi tələb edir.

Neft kəməri boyunca ekoloji təsir baxımından ən həssas yerlər olan 20-dən çox çayla kəsişmə nöqtələrinə monitoring həyata keçirilmişdir. Kəsişmədə torpaq eroziyası və sürüşmə xüsusi təhlükə törədə bilər. Girdmançay, Turyançay, Qərbi Kür, Həsən Su, Zəyəmçay, Qoşqarçay çaylarına baxış keçirilmişdir. BP tərəfindən Həsən Su , Zəyəmçay, Qoşqarçay çaylarında eroziyaya qarşı həyata keçirilən tədbirlər ekoloji riskləri ciddi surətdə azaltsa da bu məsələ daim diqqət altında saxlanılmalıdır.

BTC neft kəməri marşrutu boyunca aparılan ekoloji inventarlaşdırma, ətraf mühitə monitoring, tullantıların və ətraf mühitdən götürülmüş nümunələrin laboratoriya analizləri aşağıdakı tövsiyələrin irəli sürülməsinə imkan verir:

- 1) BTC neft kəməri marşrutu boyunca mövcud ekoloji vəziyyətlə "Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi" Layihəsində nəzərdə tutulmuş ekoloji vəziyyətin müqayisəli təhlilinin mütləq olaraq aparılması üçün sistem və institusional səviyyələrdə potensialın yaradılması
- 2) Kürdəmir Ərsinləmə stansiyasında və Yevlax Nasos stansiyasında enerji təminatının avtonom üzvi yanacaq mənbələri hesabına ödənilməsinin məhdudlaşdırılması yolu ilə üzvi yanacağa qənaət olunması və havaya emissiyaların azaldılması
- 3) Neftin nəqlinin enerji effektivliyini artırmaq və ətraf mühitə təsiri azaltmaq məqsədilə enerji tutumu 20 kBT-dan aşağı olan siyirtmə stansiyalarında enerji mənbəyi olaraq bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə olunması
- 4) Müxtəlif mənşəli axıntı suların (istehsal, məişət, yağış) qarışmazdan öncə neftdən təmizlənməsi, ərsinin qapalı şəraitdə neft məhsullarından ayrılması və neftli suların idarə olunması sisteminin tətbiq olunması
- 5) BTC neft kəməri marşrutunun su axınları kəsişmə nöqtələrində torpaqların sürüşməsi və eroziyasına qarşı əlavə tədbirlərin həyata keçirilməsi
- 6) Marşrutun keçdiyi dəhlizin təbii bitki örtüyünün sürətlə bərpasını təmin etmək üçün tədbirlərin hazırlanması
- 7) Borunun ərsinləmə prosesinin məhsulu olan WAX-ın fiziki-kimyəvi xüsusiyyətlərinin tədqiqi, onun yapışma qabiliyyətinin azaldılması, habelə yaranmış tullantının yenidən istifadəsi və emalı sahəsində elmi-tədqiqat işlərinin aparılması
- 8) Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən təsdiq olunmuş "Təhlükəli tullantıların idarə olunması strategiyası"na uyğun olaraq BTC neft kəməri obyektlərində yaranan neftli-yağlı tullantıların yerləşdirilməsi, istifadəsi və emalı texnologiyalarının tətbiq olunması
- 9) Şərqi-Qərbi neft kəməri obyektlərində AB Direktivlərinə uyğun olaraq ətraf mühitin idarə olunması, ekoloji menecment sistemlərinin tətbiqi, Milli Elmlər Akademiyası , Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, ARDNŞ, Transmilli Neft Şirkətləri, yerli icra hakimiyyəti orqanları və digər maraqlı tərəflər arasında bu sahədə əməkdaşlığın gücləndirilməsi

10) BTC neft kəmərinin əhatə etdiyi Azərbaycan-Gürcüstan-Türkiyə ərazisində aparılan ekoloji inventarlaşma və ətraf mühitin monitorinqi işlərinin nəticələri barədə informasiya və təcrübə mübadiləsinin təşkili, regional əməkdaşlığın gücləndirilməsi

(burada doldurmalı)

2

Layihənin həyata keçirilməsi üzrə planda nəzərdə tutulmuş işlərin yerinə yetirilmə dərəcəsi (faizlə qiymətləndirməli)

(burada doldurmalı) 95%

3

Hesabat dövründə alınmış **elmi nəticələr** (onların yenilik dərəcəsi, elmi və təcrübi əhəmiyyəti, nəticələrin istifadəsi və tətbiqi mümkün olan sahələr aydın şəkildə göstərilməlidir)

(burada doldurmalı)

İlk dəfə olaraq BTC neft kəməri obyektlərində ətraf mühitə tullantı mənbələrində ekoloji inventarlaşdırma aparılmış, emissiyaların, axıntıların və bərk tullantıların miqdarı müəyyənləşdirilmişdir. Göstərilmişdir ki, havaya emissiyalar generatorlarda, nasoslarda, rezervuarlarda üzvi yanacaqların saxlanması və yandırılması prosesində baş verir. Azot və karbon oksidlərinin, tozların emissiyası hesablanmış "UPSA-Ekoloq" Proqramından istifadə etməklə zərərli maddələrin yayılma xəritəsi tərtib olunmuşdur. Ərsinləmə prosesində yaranan bərk neft tullantısının (WAX) fiziki-kimyəvi xüsusiyyətləri ilk dəfə olaraq təfəssilatı ilə tədqiq olunmuşdur. Marşrut boyunca torpaqlardan və suların götürülmüş nümunələrdə 14 metalın, neft karbohidrogenlərinin, politsiklik aromatik birləşmələrin təyininə alınan nəticələr hazırkı dövrdə BTC neft kəməri obyektlərinin ətraf mühitə təsirini qiymətləndirmək üçün əsas məlumat bazasını təşkil edir. Ekoloji riskin qiymətləndirilməsi, Ekoloji menecment planının yaradılması və Ətraf mühitin idarə olunmasında keyfiyyətin idarə olunması məsələlərinin həllində alınan nəticələrdən istifadə etmək mümkündür. Qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan Respublikasının Avropa Birliyinə inteqrasiya prosesində ətraf mühitin idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsi prosesində bu məsələlərin xüsusi əhəmiyyəti vardır. WAX-ın fiziki-kimyəvi xüsusiyyətlərinin tədqiqi sahəsində alınan nəticələrin boru kəmərlərində tullantısız texnologiyalara keçid üçün əsaslar yaradılmışdır.

4

Layihə üzrə **elmi nəşrlər** (elmi jurnallarda məqalələr, monoqrafiyalar, icmallar, konfrans materiallarında məqalələr, tezislər) (dərc olunmuş, çapa qəbul olunmuş və çapa göndərilmişləri ayrılıqda qeyd etməklə, uyğun məlumat - jurnalın adı, nömrəsi, cildi, səhifələri, nəşriyyat, indeksi, Impact Factor, həmmüəlliflər və s. bunun kimi məlumatlar - ciddi şəkildə dəqiq olaraq göstərilməlidir)

(surətlərini kağız üzərində və CD şəkildə əlavə etməli!)

(burada doldurmalı)

1. I.Mustafayev . Hydrogen and hydrogen containing gas formation at the radiation-thermal clean up of water from oil pollution. "The Black Sea: Strategy for Addressing its Energy Resource Development and Hydrogen Energy Problems". NATO-Science series. Springer, p.122-126, October-2012
2. Дegradaция Апшеронских нефтей в окружающей среде. Экология промышленного производства. Россия. 2014. №1.

3. Деградация нефтей в почве и на поверхности водоемов. Азербайджанское нефтяное хозяйство. (в печати)

5	<p>İxtira və patentlər, səmərələşdirici təkliflər (burada doldurulmalı)</p> <p>Tədqiqatlar nəticəsində BTC neft kəmərləri obyektlərində ətraf mühitin idarə olunması üzrə təkliflər hazırlanmışdır (bax, bölmə 1) və bu təkliflər Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinə, Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinə və BP-ə təqdim olunacaqdır.</p>
6	<p>Layihə üzrə ezamiyyətlər (ezamiyyə baş tutmuş təşkilatın adı, şəhər və ölkə, ezamiyyə tarixləri, həmçinin ezamiyyə vaxtı baş tutmuş müzakirələr, görüşlər, seminarlarda çıxışlar və s. dəqiq göstərilməlidir) (burada doldurulmalı)</p> <p>Layihə çərçivəsində Almaniyanın Münxen şəhərində yerləşən "Helmholtz Centrum"-un Ekoloji Kimya İnstitutuna 2 ezamiyyət olmuşdur</p> <ol style="list-style-type: none">1. Gənc icraçı Rauf Rzayev 2012-ci il aprelin 22-30 tarixində Ekoloji Kimya İnstitutunda analitik texnikanın (mass-spektrometrlər, xromatoqraflar, differensial-termik analiz cihazı və s) iş prinsipi ilə tanış olmaq və sınaq analizləri aparmaq-texniki təlim keçmək üçün ezamiyyətdə olmuşdur2. Layihə rəhbəri İslam Mustafayev 2013-cü il avqustun 18-25 tarixində Ekoloji Kimya İnstitutunda alınmış nəticələri müzakirə etmək, əməkdaşlığı gücləndirmək və bu mövzuda regional layihələr tərtib etmək üçün ezamiyyətdə olmuşdur
7	<p>Layihə üzrə elmi ekspedisiyalarda iştirak (əgər varsa) (burada doldurulmalı)</p> <p>Layihə proqramına uyğun olaraq İslam Mustafayev -80 gün, Rauf Rzayev-80 gün, Zərqələm Nəbizadə- 40 gün Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri marşrutu üzrə ekoloji ekspedisiyalarda olmuşlar</p>
8	<p>Layihə üzrə digər tədbirlərdə iştirak (burada doldurulmalı)</p> <p>Layihənin mövzusu üzrə BP-nin, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin, Milli Elmlər Akademiyasının və QHT-lərin təşkil etdiyi müxtəlif səviyyəli tədbirlərdə layihə icraçıları iştirak etmişlər</p>
9	<p>Layihə mövzusu üzrə elmi məruzələr (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s. çıxışlar) (məlumat tam şəkildə göstərilməlidir: a) məruzənin növü: plenar, dövlətli, şifahi və ya divar məruzəsi; b) tədbirin kateqoriyası: ölkədaxili, regional, beynəlxalq) (burada doldurulmalı)</p> <p>Layihə materialları NATO-nun "Sülh və təhlükəsizlik naminə Elm" Proqramı çərçivəsində 2012-ci il oktyabrın 7-10 tarixlərində Batumi şəhərində keçirilən "Black Sea: Strategy for Addressing its Energy Resource Development and Hydrogen Energy Problems" , ARW. Seminarında təqdimat edilmişdir.</p>
10	<p>Layihə üzrə əldə olunmuş cihaz, avadanlıq və qurğular, mal və materiallar, komplektləşdirmə məmulatları (burada doldurulmalı)</p> <ol style="list-style-type: none">1. TESTO- 340. Qaz analizatoru (Almaniya)2. Kimyəvi reaktivlər

S.s.	Reaktivin adı	İstehsal kodu	Ölçü vahidi	Miqdarı
1	Dixlormetane	83665,32	2.5L	24
2	Metanol Reagenti Ph.Eur.	20847,295	1L	4
3	n-Pentane (Chromonom)	83632.320	2.5L	4
4	Natrium –sulfat anhidridi qranullar, analiz üçün (0.63 - 2.0 mm)	1.06637.0500	0.5kq	4
5	C7 - C40 doymuş karbohidrogenlər	49452-U	std	1
6	5-a-Androstan məhlulu, analitik standart, metilen xloriddə	48168	std	1

- 11 Yerli həmkarlarla əlaqələr
(burada doldurulmalı)
1. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi- Mehman Nəbiyev, Gülmalı Süleymanov, Ramiz Rəfiyev
 2. BP- Faik Əsgərov, Afaq Abbasova, Saadat Qaffarova, Vüqar Ələkbərov ,Anar mansurov, Lena Lisanova, Vuqar Muradov
 3. MEA- Eldar Qurbanov, Hökmən Mahmudov, Müslüm Qurbanov

- 12 Xarici həmkarlarla əlaqələr
(burada doldurulmalı)
1. Prof Dr Ralf Zimmerman-Almaniya Rostok Universiteti
 2. Dr Jurgen D.- Almaniya, Helmholtz Centrum
 3. Prof Gorg Kordzakhia- Gürcüstan Ətraf mühit Nazirliyi
 4. Dr Dündar Renda- Türkiyə, İTU

- 13 Layihə mövzusu üzrə kadr hazırlığı (əgər varsa)
(burada doldurulmalı)

- 14 Sərgilərdə iştirak (əgər baş tutubsa)
(burada doldurulmalı)

- 15 Təcrübə artırmada iştirak və təcrübə mübadiləsi (əgər baş tutubsa)
(burada doldurulmalı)
Rauf Rzayev Almaniya analitik texnika üzrə təlimdə iştirak etmişdir

- 16 Layihə mövzusu ilə bağlı elmi-kütləvi nəşrlər, kütləvi informasiya vasitələrində çıxışlar, yeni yaradılmış internet səhifələri və s. (məlumatı tam şəkildə göstərməlidir)
(burada doldurulmalı)

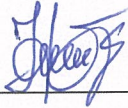
Media Forum- www.mediaforum.az/az/Analiz/06/1
www.science az- 3 dəfə, avqust-noyabr 2013. Ekspedisiyalar haqqında hesabatlar
“ANS” TV-müsahibə-15 mart 2013-cü il tarixdə BTC-nin Ətraf mühitə təsiri barədə müsahibə

SİFARİŞÇİ:

Elmin İnkişafı Fondu

Baş məsləhətçi

Həsənova Günel Cahangir qızı

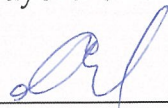

(imza)

" _ " _____ 201_ -ci il

Baş məsləhətçi

Babayeva Ədilə Əli qızı

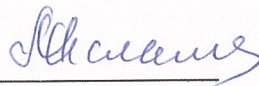
(imza)

" _ " _____ 201_ -ci il

İCRAÇI:

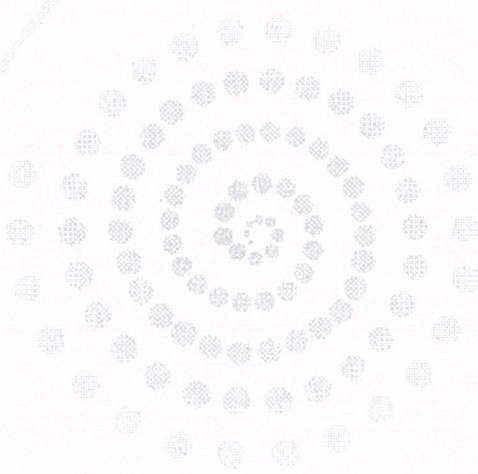
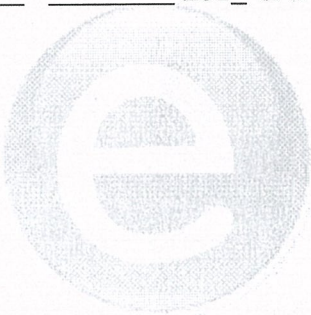
Layihə rəhbəri

Mustafayev İslam İsrafil oğlu

(imza)

" 14 " 01 _____ 2014 -ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA

ELMİN İNKİŞAFI FONDU

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun elmi-tədqiqat proqramlarının, layihələrinin və digər elmi tədbirlərin maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə qrantların verilməsi üzrə 2011-ci ilin 1-ci müsabiqəsinin (EIF-2011-1(3)) qalibi olmuş və yerinə yetirilmiş layihə üzrə

ALINMIŞ NƏTİCƏLƏRİN ƏMƏLİ (TƏCRÜBİ) HƏYATA KEÇİRİLMƏSİ VƏ LAYİHƏNİN NƏTİCƏLƏRİNDƏN GƏLƏCƏK TƏDQIQATLARDƏ İSTİFADƏ PERSPEKTİVLƏRİ HAQQINDA MƏLUMAT VƏRƏQİ

(Qaydalar üzrə Əlavə 16)

Layihənin adı: Bakı-Tbilisi-Ceyhan Neft kəməri boyunca çirkləndirmə mənbələrinin inventarlaşdırılması və ətraf mühitin monitorinqi

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: Mustafayev İslam İsrafil oğlu

Qrantın məbləği: 60 000 manat

Layihənin nömrəsi: EIF-2011-1(3)- 82/12-M-54

Müqavilənin imzalanma tarixi: 19 dekabr 2011-ci il

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: 24 ay

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): 1 yanvar 2012-ci il – 1 yanvar 2014-cü il

1. Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi

1 Layihənin əsas əməli (təcrübi) nəticələri, bu nəticələrin məlum analoqlar ilə müqayisəli xarakteristikası

Öz iqtisadi əhəmiyyətinə və texniki potensialına görə Avropada 2-ci yeri tutan Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri obyektlərinin ətraf mühitə təsiri elmi-texniki cəhətdən təhlil olunmuş, ilk dəfə olaraq Ekoloji riskin hesablanması, Ekoloji menecment sisteminin yaradılması üçün tullantı mənbələrinin inventarlaşdırılması və ətraf mühitin monitorinqi sahəsində elmi-analitik nəticələr əldə olunmuşdur. Ətraf mühitdə neftin deqradasiyasının qanunauyğunluqları tədqiq olunmuş, suyun neftdən radiasiya-kimyəvi təmizlənməsi metodu işlənilmişdir. Layihədə ilk dəfə olaraq boru xəttində neftin hərəkətini əngəlləyən qətranın fiziki-kimyəvi xassələri öyrənilmiş və

onun utilizasiyası haqqında təkliflər irəli sürülmüşdür. BTC neft kəmərinə 2005-2010 –cu illərdə QHT koalisiyası, ayrı-ayrı ictimai təşkilatlar tərəfindən ictimai monitoring keçirilmiş, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi tərəfindən ekoloji nəzarət aparılmışdır. Lakin bu monitoringlər inzibati-ictimai xarakter daşmış, elmi təhlillərə az diqqət yetirilmişdir. Layihədə alınan nəticələri Şərq-Qərb enerji dəhlizi boyunca ekoloji təhlükəsizliyin təmin olunması, bu sahədə Milli ekoloji siyasətin formalaşdırılması üçün böyük əhəmiyyəti vardır.

2 Layihənin nəticələrinin əməli (təcrübi) həyata keçirilməsi haqqında məlumat (istehsalatda tətbiq (tətbiqin aktını əlavə etməli); tədris və təhsildə (nəşr olunmuş elmi əsərlər və s. – təhsil sistemində tətbiqin aktını əlavə etməli); bağlanmış xarici müqavilələr və ya beynəlxalq layihələr (kimlə bağlanıb, müqavilənin və ya layihənin nömrəsi, adı, tarixi və dəyəri); dövlət proqramlarında (dövlət orqanının adı, qərarın nömrəsi və tarixi); ixtira üçün alınmış patentlərdə (patentin nömrəsi, verilmə tarixi, ixtiranın adı); və digərlərində)

(burada doldurmalı)

Azərbaycan ərazisində BTC neft kəməri obyektlərində Ekoloji inventarlaşdırma, ətraf mühitin monitoringi sahəsində alınan nəticələrin gələcəkdə Türkiyə və Gürcüstan ərazilərinə də tətbiq oluna bilər. Bundan başqa, toplanmış təcrübədən Bakı-Supsa neft kəməri, Şahdəniz qaz kəmərinin ekoloji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında istifadə oluna bilər. Layihənin işlənməsi prosesində onun əhatə dairəsini genişləndirmək, Şərq-Qərb enerji dəhlizinin ekoloji təhlükəsizliyini təmin etmək sahəsində regional Layihələrin yaradılması üçün konsorsium yaradılmışdır. Konsorsuma Almaniya, Avstriya, Danimarka, Yunanıstan, Türkiyə və Gürcüstan elmi mərkəzləri daxildir və hazırda irimiqyaslı ekoloji Layihənin yaradılması üzrə fəaliyyətə başlanılmışdır.

2. Layihənin nəticələrindən gələcək tədqiqatlarda istifadə perspektivləri

1 Nəticələrin istifadəsi perspektivləri (fundamental, tətbiqi və axtarış-innovasiya yönlü elmi-tədqiqat layihə və proqramlarında; dövlət proqramlarında; dövlət qurumlarının sahə tədqiqat proqramlarında; ixtira və patent üçün verilmiş ərizələrdə; beynəlxalq layihələrdə; və digərlərində).

(burada doldurmalı)

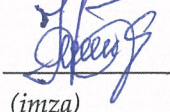
Layihə nəticələrindən istifadə etməklə neftin nəqli proseslərində yaranan tullantıların azaldılması və emalı proseslərinin elmi əsaslarının işlənməsi sahəsində tətbiqi və axtarış-innovasiya yönlü yeni layihələr gerçəkləşdirmək olar. "Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı"nda və "2008 - 2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı"nda (2011-2015-ci illər) nəzərdə tutulmuş ekoloji tədbirlərin həyata keçirilməsində Layihə nəticələri istifadə oluna bilər. Neftin nəqlinin Layihədə müəyyən edilmiş az enerjitutumlu sahələrində alternativ enerji növlərinin tətbiqi üzrə axtarış-innovasiya yönlü yeni layihələr həyata keçirmək mümkündür.

SİFARİŞÇİ:

Elmin İnkişafı Fondu

Baş məsləhətçi

Həsənova Günel Cahangir qızı

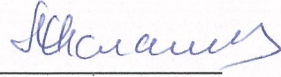
(imza)

" _ " _____ 201_ -ci il

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Mustafayev İslam İsrafil oğlu

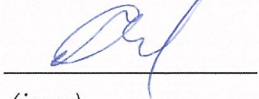

(imza)

" 14 " _____ 2014 -ci il

Baş məsləhətçi

Babayeva Ədilə Əli qızı

(imza)

" _ " _____ 201_ -ci il

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
ELMİN İNKİŞAFI FONDU**

MÜQAVİLƏYƏ ƏLAVƏ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafı Fondunun
elmi-tədqiqat proqramlarının, layihələrinin və digər elmi tədbirlərin
maliyyələşdirilməsi məqsədi ilə qrantların verilməsi üzrə
2011-ci ilin 1-ci müsabiqəsinin (EIF-2011-1(3)) qalibi olmuş
və yerinə yetirilmiş layihə üzrə

ALINMIŞ ELMİ MƏHSUL HAQQINDA MƏLUMAT
(Qaydalar üzrə Əlavə 17)

Layihənin adı: **Bakı-Tbilisi-Ceyhan Neft kəməri boyunca çirkləndirmə mənbələrinin inventarlaşdırılması və ətraf mühitin monitorinqi**

Layihə rəhbərinin soyadı, adı və atasının adı: **Mustafayev İslam İsrafil oğlu**

Qrantın məbləği: **60 000 manat**

Layihənin nömrəsi: **EIF-2011-1(3)- 82/12-M-54**

Müqavilənin imzalanma tarixi: **19 dekabr 2011-ci il**

Qrant layihəsinin yerinə yetirilmə müddəti: **24 ay**

Layihənin icra müddəti (başlama və bitmə tarixi): **1 yanvar 2012-ci il – 1 yanvar 2014-cü il**

Diqqət! Bütün məlumatlar 12 ölçülü Arial şrifti ilə, 1 intervalla doldurulmalıdır

1. Elmi əsərlər (sayı)

No	Tamliq dərəcəsi	Dərc olunmuş	Çapa qəbul olunmuş və ya çapda olan	Çapa göndərilmiş
1.	Elmi məhsulun növü <i>Monoqrafiyalar</i> həmçinin, xaricdə çap olunmuş			
2.	Məqalələr	1	1	1
	həmçinin xarici nəşrlərdə	1	1	

3.	Konfrans materiallarında məqalələr	1		
	O cümlədən, beynəlxalq konfrans materiallarında	1		
4.	Məruzələrin tezisləri həmçinin, beynəlxalq tədbirlərin toplusunda			
5.	Digər (icmal, atlas, kataloq və s.)			

2. İxtira və patentlər (sayı)

No	Elmi məhsulun növü	Alınmış	Verilmiş	Ərizəsi verilmiş
1.	Patent, patent almaq üçün ərizə			
2.	İxtira			
3.	Səmərələşdirici təklif			

3. Elmi tədbirlərdə məruzələr (sayı)

No	Tədbirin adı (seminar, dəyirmi masa, konfrans, qurultay, simpozium və s.)	Tədbirin kateqoriyası (ölkədaxili, regional, beynəlxalq)	Məruzənin növü (plənar, dəvətli, şifahi, divar)	Sayı
1.	NATO Advanced Research Workshop "The Black Sea: Strategy for Addressing its Energy Resource Development and Hydrogen Energy Problems". Batumi-2012	Beynəlxalq	dəvətli	1

SİFARIŞÇI:

Elmin İnkişafı Fondu

Baş məsləhətçi

Həsənova Günel Cahangir qızı

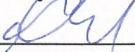

(imza)

"__" __ 201__-ci il

Baş məsləhətçi

Babayeva Ədilə Əli qızı

(imza)

İCRAÇI:

Layihə rəhbəri

Mustafayev İslam İsrafil oğlu

(imza)

"14" 01 2017-ci il

